

περιοδική έκδοση * τεύχος 31 * άνοιξη 2012

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΙΧΑΗΛΑ ΚΑΡΑΜΠΙΝΗ-ΙΑΤΡΟΥ, Δάσκαλος προς μαθητή: μια επιστολή του Χρήστου Ευαγγελίδη προς τον μαθητή του Ε. Ροΐδη. Μια ματιά στις σχέσεις τους [3] ~ ΑΝΤΩΝΗΣ Α. ΣΜΥΡΝΑΙΟΣ, Οι παιδαγωγικές ανταλλαγές της Σαφρούς Λεοντιάδος και του Χρήστου Ευαγγελίδη και ειδήσεις για τα οικοτροφεία της Ερμούπολης (1860) [8] ~ ΣΩΤΗΡΗΣ ΤΣΕΛΙΚΑΣ, Μια παρατοποθετημένη επιστολή του Α. Παπαδιαμάντη [15] ~ ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΑΠΑΛΕΟΝΤΙΟΥ, Για ένα παραμελημένο ποίημα του Β. Μιχαηλίδη [16] ~ ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ, Μια πιθανή «συνομιλία» του Β. Μιχαηλίδη με τον Α. Βαλαωρίτη [19] ~ ΛΑΜΠΡΟΣ ΒΑΡΕΛΑΣ, Καβαφικά εκδοτικά δαιμόνια: Για το ποίημα «Ηδονή» [23] ~ ΘΕΟΔΟΣΗΣ ΠΥΛΛΑΡΙΝΟΣ, «Ο αιώνιος Καλοπαναγιώτης», ένα αθησαύριστο κείμενο της Πολυξένης Λοϊζιάδος [27] ~ ΝΙΚΟΣ ΣΑΡΑΝΤΑΚΟΣ, «Η κατάρα»: μια «φιλολογική εκτροχίαση» του Ν. Λαπαθιώτη [29] ~ ΝΙΚΟΣ ΓΡΙΠΟΝΗΣΙΩΤΗΣ, Ένας “παρακεκομμένος” ύπερσυντέλικος στόν Σκαρίμπα [33] ~ ΓΙΩΡΓΟΣ Α. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, Για το ποίημα «Κυριακή», Από τις Σημειώσεις για μια «Εβδομάδα» του Γ. Σεφέρη (Λονδίνο, Καλοκαίρι 1933) [34] ~ ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΑΓΗΣ, Λόγια και πράξεις [37] ~ ΚΩΣΤΑΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, Ένα αθησαύριστο διήγημα του Θεόδωρου Πιερίδη [39] ~ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΚΟΡΗΣ, Ποιητική σκέψη και έκφραση του πρώιμου Τσίρκα [46] ~ ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΑΜΟΣ, Ποιήματα ποιητικής του Μίλτου Σαχτούρη [49] ~ Κ. Γ. ΠΙΑΓΚΟΥΛΛΗΣ, Ο όρος «ποιητάρης» κατά τον λαϊκό ποιητή Ηλία Γεωργίου [55]. Συμπληρωματική Βιβλιογραφία Κυπρίων ποιητάρηδων [58] ~ ΣΑΒΒΑΣ ΠΑΥΛΟΥ, Saint Lazarus of the Four Days. Μια μεταφραστική παρατήρηση για τον Οδυσσέα του Τζόυς [60] ~ Α.Π., Μικρά φιλολογικά, διορθώσεις, προσθήκες [62] ~ Κώστας Λαβίθης, «Αρνησίπατρις» (Έρευνα: ΦΟΙΒΟΣ ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ) [63]

Λευκωσία, Κύπρος / *μικροφιλολογικά*

μηριώσει το αυτοβιογραφικό υπόβαθρο των Σημειώσεων ολόκληρης της εβδομάδας και ιδιαιτέρως της «Κυριακής» (η υπογράμμιση στο κείμενο δική μου). Αίσθημα εχθρότητας προς τον εαυτό μας είναι το καθοριστικό χαρακτηριστικό της κατάθλιψης. Ακόμη, πβ. στο ποίημα «Πέμπτη» τον τελευταίο στίχο, «το θέλημά σου, γύρευα το θέλημά σου» σε συνδυασμό με το στίχο 36, που αναδιπλώνεται προκαλώντας συναισθηματική φόρτιση: «Μη ρίχνετε την καρδιά σας στα σκυλιά». Μαζί εκφράζουν έντονο θυμό στραμμένο προς τον εαυτό του.

Γιώργος Δ. Παναγιώτου

Λόγια και πράξεις

Τόν προηγούμενο χρόνο (2011) εκδόθηκαν, με τίτλο *Σύν τοῖς ἄλλοις*, οἱ συνεντεύξεις «μιάς πενήνταετίας» τοῦ Ὀδυσσέα Ἐλύτη. Σέ μιά ἀπό αὐτές, στή Σούλα Ἀλεξανδροπούλου, πού δημοσιεύτηκε στήν ἐφημερίδα *Ἡ Καθημερινή* στίς 20 Μαρτίου τό 1977, ἀναφορικά μέ τά λογοτεχνικά βραβεῖα, ὁ ποιητής εἶπε τά ἀκόλουθα: «Ἡ ποίηση εἶναι μιά ἀποστολή, πού τήν ἐπωμίζεσαι, κάποτε κι ἐναντίον τῶν προθέσεων ἢ τῶν ἄλλων σου ἐπιδιώξεων. Μόνο καί μόνο ἐπειδή αἰσθάνεσαι, ὅτι σοῦ δόθηκε καί μπορεῖς νά προσθέσεις ἕνα λιθαράκι στήν ὑπόθεση. Ἀπό κεῖ καί πέρα, νά σέ στεφανώνουν, μοῦ φαίνεται ἀκατανόητο...». Στήν ἴδια σελίδα, λίγο παρακάτω: «Ἐχω πειστεῖ ὅτι ἡ ποίηση δέν εἶναι γιά νά βραβεύεται. Στή νεότητά μου, δέχτηκα κι ἐγώ ἕνα βραβεῖο εἶναι ἀλήθεια. Ἦταν τό πρῶτο καί τό τελευταῖο».¹

Τό βραβεῖο πού δέχτηκε ὁ Ἐλύτης «στή νεότητά» του ἦταν γιά *Τό Ἄξιον Ἐστί* τό 1960, ὅταν ἦταν 49 χρονῶν. Ἡ συνέντευξη στή Σούλα Ἀλεξανδροπούλου δόθηκε 17 χρόνια μετά ἀπό αὐτή τή βράβευσή του.

Στόν πέμπτο τόμο ἀπό τίς *Σελίδες Ἀυτοβιογραφίας* τοῦ Γ. Θ. Βαφόπουλου διαβάζουμε τά παρακάτω: «Βρισκόμουν τήν ἀνοιξη τοῦ 1960 στήν Ἀθήνα, ὅταν ἕνα φιλικό τηλεφώνημα [Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος] μοῦ ἀνάγγειλε πώς “εἶχεν ἀποφασισθεῖ” ἡ ἀπονομή τοῦ πρώτου κρατικοῦ βραβείου γιά τήν ποίηση στή *Μεγάλη νύχτα καί τό παράθυρο*.² Τελικά τό βραβεῖο δόθηκε μέ πέντε ψήφους στό *Ἄξιον Ἐστί*, ἐνῶ Ἡ *μεγάλη νύχτα καί τό παράθυρο* τοῦ Βαφόπουλου μειοψήφησε παίρνοντας δύο ψήφους». Ἡ ὑπόθεση αὐτή δέν θά ἔχε κανένα ἐνδιαφέρον, ἂν τά δύο βιβλία εἶχαν ἐκδοθεῖ τήν προηγούμενη χρονιά, τό 1959. Ὡστόσο ὁ Βαφόπουλος στή μεθεπόμενη σελίδα τοῦ ἴδιου τόμου συνεχίζει νά μιλάει γιά τήν ὑπόθεση τῆς βράβευσης. «Ἦξερα», γράφει, «ὅτι τό τύπωμα τοῦ βιβλίου τοῦ Ἐλύτη εἶχε τελειώσει τούς πρώτους μῆνες τοῦ 1960. Εἶχα ἀκόμα τήν πρόσθετη πληροφορία ὅτι *Τό Ἄξιον Ἐστί* δέν περιλαμβανόταν στόν κατάλογο “τῶν κατατεθέντων εἰς τήν Ἐθνικήν Βιβλιοθήκην βιβλίων κατά τό ἔτος 1959”, πού εἶχε ζητήσει ἡ Ὀμάδα τῶν Δώδεκα, γιά τήν ἀπονομή τῶν δικῶν της βραβείων τό ἐπόμενο ἔτος 1960. Κατά παράξενο ὁμως τρόπο, στόν ἄλλο κατάλογο τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, τῆς ἴδιας χρονιάς 1959, πού εἶχε ζητήσει ἀργότερα ἡ ἐπιτροπή κρατικῶν βραβείων, γιά δικό της λογαριασμό, ἦταν κατὰ χωρημένο καί *Τό Ἄξιον Ἐστί* τοῦ Ἐλύτη!»³

Ἡ βράβευση τοῦ Ἐλύτη τό 1960 δέν προκάλεσε ἀρχικά καμιά ἀντίδραση. Ὅμως, ὅπως συνεχίζει ὁ Βαφόπουλος, στίς 24 Αὐγούστου 1962, δημοσιεύτηκε

στήν ἐφ. Ἐλευθερία πρωτοσέλιδο κείμενο τοῦ Ρένου Ἀποστολίδη μέ τίτλο «Πῶς θάβονται τά σκάνδαλα τῶν κρατικῶν βραβείων» καί ἀκολούθησε δεύτερο κείμενο τοῦ Ρένου στήν ἴδια ἐφημερίδα (4 Ὀκτωβρίου 1962) μέ τόν τίτλο: «Ἐνοχος σιωπή ἐπί τοῦ σκανδάλου Ἐλύτη». «Κι ἀκόμα», συνεχίζει ὁ Βαφόπουλος, «νά προσθέσω καί τό τεῦχος 4 (Ἀπρίλιος 1966) τοῦ περιοδικοῦ *Τά Νέα Ἑλληνικά*, ὅπου ἐπαναλαμβάνεται δριμύτερη καί ἀπειλητικότερη ἢ καταγγελία τοῦ Ρένου Ἡρ. Ἀποστολίδη, μέ συμπληρωματικά στοιχεία.⁴ [...] Ἐπιπλέον ὁ Ρένος Ἀποστολίδης βεβαιώνει κατηγορηματικά ὅτι εἶχε παρακολουθήσει ὁ ἴδιος τή στοιχειοθεσία τοῦ βιβλίου στό τυπογραφεῖο Ταρουσόπουλου κατά τό μήνα Ἰανουάριο τοῦ 1960. Αναφέρει ὡς μάρτυρες ὅτι τό βιβλίο τοῦ Ἐλύτη τυπώθηκε τήν ἀνοιξη τοῦ 1960 καί τούς Ἀλέκο Ἀργυρίου, Κ. Γαλανόπουλο, Φ. Διαλισμᾶ, Χ. Καμπούρογλου, Ν. Καραχάλιο, Δ. Κασαβέντη, Νίκο Καρούζο, Ἀλέκο Κοτζιά, Σπ. Μάραντο, Πάρι Τακόπουλο, [...]. Στό σημεῖο τοῦτο πρέπει νά ἀναφερθεῖ καί τό βιβλίο τοῦ Ε.Χ. Κάσδαγλη *Τό ἀγλαότεχο τυπογραφεῖο τῶν ἀδελφῶν Ταρουσοπούλου* (Ἀθήνα 1990), ὅπου στίς σελίδες 62-65 περιγράφεται ἡ περιπέτεια τῆς ἐκδοσης τοῦ Ἄξιον Ἐστί. Ἔτσι προκύπτει τό [...] ἐρώτημα· πῶς βρέθηκε καταχωρημένο *Τό Ἄξιον Ἐστί* στό βιβλίο εἰσαγωγῆς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, μέ ἡμερομηνία 30 Δεκεμβρίου 1959; Ποιός ἐνδιαφέρθηκε νά κάμει τήν εἰκονική καί πρωθύστερη ἐγγραφή στά ἐπίσημα βιβλία τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης; Καί γιά ποιόν τάχα ἀνομολόγητο σκοπός;

»Μᾶς τό ἀποκαλύπτει ὁ Ρένος, προφανῶς ἔχοντας πληροφορίες ἀπό τόν πατέρα του Ἡρακλῆ Ἀποστολίδη, πού ἦταν ἀνώτερος υπάλληλος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Ὁ ποιητής Ἐλύτης ἤ οἱ ἐνδιαφερόμενοι γιά τή βράβευσή του, πρίν ἀκόμα τελειώσει τό τύπωμα τοῦ βιβλίου του, εἶχαν σπεύσει νά καταθέσουν τά δύο ἢ τρία πρῶτα τυπογραφικά φύλλα, χωρίς φυσικά ἐξώφυλλο στήν Ἐθνική Βιβλιοθήκη. Τί πρόδινε μιά τόσο βιαστική καί παράτυπη κατάθεση; [...] Ἡ ἀπάντηση δόθηκε πάλι ἀπό τό Ρένο Ἀποστολίδη. Ξεχνάτε τό Σεφέρη; Ἦδη κάπου εἶχε γραφεῖ, πῶς ὁ ποιητής τῆς *Στροφῆς*, πού δέν εἶχε ἀκόμα τιμηθεῖ μέ τό Νόμπελ, ἐτοιμαζόταν νά τυπώσει τά νέα του ποιήματα μέσα στό 1960. Καί φυσικά, τό πρῶτο κρατικό βραβεῖο δικαιωματικά τοῦ ἀνήκε. Τί θά γινόταν ὅμως τότε μέ τό Ἄξιον Ἐστί, ἀφοῦ κι αὐτό εἶχε τυπωθεῖ τό 1960; Ἔπρεπε λοιπόν «κάτι νά γίνει». Τό 1959 ἦταν μιά σιγουριά.⁵

Νά σημειωθεῖ ὅτι κανεῖς ἀπό τούς καταγγελλόμενους δέν διέψευσε τίς καταγγελίες τοῦ Ρένου. Κι ἐπίσης ὅτι ματαιώθηκε ἡ τελετή τῆς παράδοσης τῶν βραβείων τοῦ 1960, γιατί ὁ Ρένος εἶχε ἀπειλήσει πῶς θά κατάγγελλε τό σκάνδαλο μπροστά στό βασιλιά, πού θά παραβρισκόταν στήν τελετή.

Ὅπως καταλαβαίνει κανεῖς ἡ παράτυπη βράβευση τοῦ Ἄξιον Ἐστί δέν ἀφορᾶ μόνο τόν Ἐλύτη, ἀλλά καί τόν ἤ τόν διευθυντή τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, τά μέλη τῆς κριτικῆς ἐπιτροπῆς τῶν Κρατικῶν Βραβείων Λογοτεχνίας, καθῶς ἐπίσης καί ὅσους γνώριζαν τήν ἀλήθεια καί σώπασαν. Νά σημειωθεῖ ὅτι αὐτή ἡ σκανδαλώδης βράβευση συνιστᾶ ἠθικό παράπτωμα, ἀνεξάρτητα ἀπό τήν ποιητική ἀξία τοῦ βιβλίου.

Εἰδικά γιά τόν Ἐλύτη τώρα τό συμπέρασμα εἶναι ὅτι, στή συνέντευξή του στήν Ἀλεξανδροπούλου, ὑπῆρξε τρεῖς φορές ἀνειλικρινής. Πρῶτα ὅτι δέχτηκε βραβεῖο στή «Στή νεότητά του», ἐνῶ ὅταν βραβεύτηκε γιά *Τό Ἄξιον Ἐστί*, ἦταν παρά ἓνα χρόνο πενήντα ἐτῶν κι εἶχε ξεπεράσει τό μεσοστράτι τῆς ζωῆς του.

Ἐπειτα ὅτι μέ τή φράση του, «νά σέ στεφανώνουν, μοῦ φαίνεται ἀκατανόητο», ἐνώ γνώριζε ὅτι δέν ἦταν ἀμέτοχος στόν σκανδαλώδη τρόπο πού εἶχε βραβευτεῖ καί συνεπῶς εἶχε ἐπιδιώξει νά στεφανωθεῖ καί μάλιστα παράτυπα. Καί ἐπίσης ὅταν ὑποστήριξε πῶς δέν θά ξαναδεχόταν ἄλλο βραβεῖο στό μέλλον.

Καθώς ξέρουμε δύο χρόνια ἀργότερα, τό 1979, τοῦ ἀπονεμήθηκε τό βραβεῖο Νόμπελ. Τήν ἴδια χρονιά, δύο μέρες μετά τήν ἀναγγελία τῆς βράβεισής του, ἔδωσε συνέντευξη στή Βεατρίκη Σπηλιάδη, πού δημοσιεύτηκε στήν ἐφ. Ἡ Καθημερινή, 21-22 Ὀκτ. 1979. Ἡ Σπηλιάδη, πού προφανῶς γνώριζε τί εἶχε πει δύο χρόνια νωρίτερα στήν Ἀλεξανδροπούλου γιά τίς βραβεύσεις, τοῦ ἔκανε τήν ἀκόλουθη ἐρώτηση:

«Ἀλλά πιστεύετε στά βραβεῖα; Ἡ ποίηση βραβεύεται;»

Ἀπάντηση Ἐλύτη: «Τά βραβεῖα εἶναι δευτερεύοντα πράγματα. Ἄλλα ἔχουν σημασία. Αὐτή τή φορά, αἰσθάνομαι νά εἶμαι ταυτισμένος μέ τή χώρα μου. Γι' αὐτό δέν μοῦ ἐπιτρέπεται νά τό ἀρνηθῶ».

Ἡ ἀπάντηση τοῦ Ἐλύτη ἀφήνει νά ἐννοηθεῖ πῶς ὅποιοι ἄλλοι δέχτηκαν τό βραβεῖο Νόμπελ διαχώριζαν τή θέση τους ἀπό τήν πατρίδα τους. Τό συμπέρασμα πάντως εἶναι πῶς ὁ ποιητής στίς παραπάνω συνεντεύξεις μιλοῦσε χωρίς νά δεσμεύεται ἀπό ἀρχές, ἀλλά ἀπό τό πῶς τόν βόλευε κάθε φορά. Ἔτσι μποροῦσε ἄνετα, κατά περίπτωση, ἄλλα νά λέει καί ἄλλα νά πράττει.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ὀδυσσεάς Ἐλύτης, *Σύν τοῖς ἄλλοις. 37 συνεντεύξεις*, Ἀθήνα, Ὑψίλον, 2011, σ. 153.
2. Γ. Θ. Βαφόπουλος, *Σελίδες Αὐτοβιογραφίας*, τ. Ε', Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, 1991, σ. 335.
3. Ὁ.π., σσ. 337-338.
4. Πράγματι στό περ. *Τά Νέα Ἑλληνικά*, τχ. 4 (1966) 271-272, ὁ Ρένος ἐπανέρχεται στή βράβευση τοῦ Ἐλύτη. Ἀναφέρει, μεταξύ ἄλλων, πῶς ἡ σκευωρία ἐξυφάνθηκε ἀπό τούς Καραντώνη, Δημαρά, Θεοτοκά, ἐνώ καταγγέλλει τόν διευθυντή τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, Εὐάγγελο Φωτιάδη, γιά ψευδή βεβαίωση, ὅτι τό Ἄξιον Ἑστί εἶχε τυπωθεῖ τό 1959.
5. Ὁ.π., σσ. 340, 341, 342.

Γιῶργος Ἀράγης